

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний заклад

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО**

**НЕРУБАЙСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ КОМПЛЕКС
«ШКОЛА-ГІМНАЗІЯ»**

**МОДЕРНІЗАЦІЯ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В
СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Одеса – 2022

УДК 371

ББК 74

Рекомендовано Вченою Радою
Державного закладу
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К.Д. УШИНСЬКОГО»
Протокол № 9 від 25 лютого 2022 р.

Рецензенти:

Доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» Олексій Анатолійович Листопад

Доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки Одеського національного університету імені І.І. Мечникова Ірина Петрівна Анненкова

Модернізація освітнього процесу в сучасних закладах освіти : збірник наукових праць / редкол. О. Я. Чебикін та ін. Одеса: Університет Ушинського, 2022. 190 с.

© Кафедра педагогіки
Університету Ушинського, 2022
© ЗЗСО І-ІІІ ступенів Нерубайський НВК «школа-гімназія»
Нерубайської сільської ради, 2022

СТАТЕВЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

О.П.Ноздрова,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Г.Нотарєва,

здобувач вищої освіти факультету іноземних мов

ДЗ «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

Сьогодні в Україні не існує чітко продуманої стратегії щодо статевого виховання в загальноосвітніх закладах, не існує чітких вимог до неї та критеріїв, за допомогою яких можна було б перевірити її ефективність.

Статеве виховання в сучасній школі є етнічно та культурно залежне. Українське суспільство, зокрема, не готове до відкритого обговорення сексуальних проблем, побутує думка, що статеве виховання повинне бути сімейним.

Введення спеціального курсу зі статевого виховання в шкільну програму може стати причиною хвиль невдоволення серед батьків та вчителів, оскільки статеве виховання може сприйматись як розбещуючий фактор.

Тому введення системного курсу щодо статевого виховання в межі шкільної програми повинне відбуватись поступово та системно. Тільки такі зміни з часом сприятимуть тому, що батьки та вчителі визнають важливість цього напрямку виховання, воно ввійде в звичне коло отримуваних у школі знань.

Науковці (Бялик О., Корнят В.) вважають, що становлення статевого виховання в українській школі має пройти 3 етапи [2]:

1) Перший етап: дослідження соціальних проблем, пов'язаних зі статтю та сексуальністю, що наразі існують в українському суспільстві; розробка стратегії статевого виховання, орієнтирів, програм та планів його здійснення.

Аспекти:

- медичний: збір статистичних даних щодо кількості абортів та небажаних вагітностей, показники поширення серед шкільної молоді венеричних хвороб, дослідження репродуктивного здоров'я школярів;

- психологічний: дослідження проблем статевого самовизначення школярів (нетрадиційна статева орієнтація тощо);

- соціальний: проблеми міжстатевого спілкування, статистичні дані щодо кількості розлучень, малолітніх матерів та матерів-одиначок.

Комплексне дослідження статевої культури українського суспільства дасть можливість визначити актуальні проблеми й вже згідно з цим ставити відповідні акценти у статевій виховній діяльності в школі. Саме на цьому етапі становлення статевого виховання повинне відділитись в окремий напрям виховання.

2) Другий етап: поступове введення статевого виховання в освітній процес- варто розробити заняття, які з необхідно активно вводити у виховну діяльність позакласної роботи.

3) Третій етап. Налаштування системності у статевого вихованні.

Даний етап варто поділити на 2 компоненти:

- підведення підсумків попереднього етапу, визначення найбільш дієвих методів, засобів та форм;

- розробка та впровадження системного курсу статевого виховання для кожного шкільного віку.

Організацією курсу щодо статевого виховання повинні займатись соціальні педагоги, шкільні психологи, педагоги-організатори, класні керівники.

4) Четвертий етап: оцінка.

Це проведення повторних досліджень, відповідно до аспектів, висвітлених на першому етапі; визначення ступеню ефективності проведеної виховної роботи; вдосконалення існуючих чи пошук нових, більш ефективних методів та засобів щодо статевого виховання[2].

В перспективі варто ввести курс статевої виховної діяльності в перелік курсів для вивчення на педагогічних спеціальностях у всіх університетах[4].

Аналізуючи програми навчальних дисциплін у сучасній школі, можна зазначити, що навчальний предмет «Сексуальна освіта», як обов'язковий, у закладах загальної середньої освіти не вивчається. Натомість елементи комплексної сексуальної освіти включені в зміст обов'язкових навчальних предметів («Основи здоров'я», «Біологія», «Громадянська освіта») та факультативних курсів («Я – моє здоров'я – моє життя», «Захисти себе від ВІЛ», «Школа проти СНІДу», «Дорослішай на здоров'я», «Повага. Любов. Секс», «Усвідомлене та відповідальне батьківство»).

Адже МОН України зазначає щодо статевого виховання у сучасній школі: «...статеве виховання – це складова виховного процесу, що є однією з передумовою гармонійного статевого розвитку; здорове ставлення до питань статі та формування соціально схваленої статевої поведінки особистості» [2].

Мета статевого виховання – формування у підростаючого покоління гігієни, етики та культури статевого відносин.

Завдання статевого виховання:

1. Надати молодій людині необхідні знання з фізіології та анатомії людини, психології та гігієни статевого життя.
2. Формувати правильні уявлення про статевий акт, запліднення, внутрішньоутробний розвиток та пологи.
3. Здійснювати профілактику ранніх статевого контактів та формування навичок безпечної статевої поведінки.
4. Коригування ризикованої та суспільно небезпечної сексуальної поведінки.
5. Виховання якостей, що сприяють прагненню мати міцну та здорову сім'ю.
6. Виховання свідомого ставлення до статевого відносин, та соціальної відповідальності за статево поведінку.

Щодо принципів статевого виховання, то вони впливають із загальних принципів, згідно яких повинен здійснюватися виховний процес:

- принцип єдності;
- принцип наступності;
- принцип диференційованого характеру та індивідуального підходу;
- принцип правдивості;
- принцип перспективності;
- принцип превентивності[2].

Виходячи з мети, завдань та принципів статевого виховання варто описати його зміст. Наразі немає єдиного підходу до розуміння змісту статевого виховання, оскільки останній залежить від концепції, в межах якої він здійснюється. Проте найбільш повним, на нашу думку, було б наступне визначення: зміст статевого виховання – це знання, уміння та навички, що забезпечують здоров'я статевого життя особистості.

Наприклад, на уроках з основ здоров'я у 6-7 класах вчителі розповідають про розвиток підлітків, ознаки, строки й темпи статевого дозрівання; культуру вияву почуттів; як розпізнавати маніпуляції та протидіяти тиску.

У 8 класі розглядається низка питань, серед яких: стать і статеві ролі; гендерні ролі та стереотипи; статево дозрівання, причини й наслідки ранніх статевого стосунків; підліткова вагітність; інфекції, що передаються статевим шляхом; відмова від небезпечних пропозицій; протидія сексуальному насиллю.

У 9 класі зазначено теми для обговорення: родинні цінності, готовність до сімейного життя; чинники впливу на репродуктивне здоров'я; безпека ранніх

статевих стосунків; школа майбутніх батьків; ВІЛ/СНІД: виклик людині та людству.

Проаналізуємо змістове наповнення уроків щодо статевого виховання у сучасній школі. На уроках біології у 8 класі у змісті теми «Розмноження та розвиток людини» вивчається будова та функції репродуктивної системи людини; значення дотримання особистої гігієни юнаками та дівчатами; поняття про репродуктивне здоров'я; захворювання, що передаються статевим шляхом, та їхня профілактика; вплив факторів середовища та способу життя батьків на розвиток плода.

У чинних документах МОН України зазначається, що «ці теми націлюють учнів на усвідомлення необхідності збереження репродуктивного здоров'я як важливої складової та умови народження здорової дитини» [1].

Елементи сексуального виховання включені до змісту нової програми з біології для 10 класу. У темі «Репродукція та розвиток» розглядаються такі питання: суть та біологічне значення запліднення, причини порушення процесів запліднення у людини, особливості репродукції людини у зв'язку з її біосоціальною сутністю, репродуктивне здоров'я, сучасні можливості та перспективи репродуктивної медицини, біологічні та соціальні аспекти регуляції розмноження у людини, відповідальне ставлення до планування родини[3].

МОН України зазначає, що елементи комплексної сексуальної освіти включені й до змісту початкової освіти. Навчальні програми визначають, що діти після закінчення початкової школи зможуть протидіяти проявам тиску, неповаги та приниження щодо себе, зокрема, порівнювати різні види стосунків між людьми (родинні зв'язки, дружні, ділові стосунки, подружнє життя); спілкуватися з дітьми іншої статі, демонструючи повагу, приязнь та щирість у стосунках[1].

На законодавчому рівні схвалено до використання в освітньому процесі сучасної школи кілька посібників з питань статевого виховання: посібник для тренера «Репродуктивне здоров'я та відповідальна поведінка учнівської молоді», посібник для проведення інтерактивних занять «Здоров'я молоді та його складові», програма для батьків «7 кроків назустріч».

Щорічно в Україні з 25 листопада до 10 грудня включно проводиться Всеукраїнська акція «16 днів проти насильства». Мета акції – привернення уваги суспільства до проблем подолання насильства у сім'ї, жорстокого поводження з дітьми, протидії торгівлі людьми та захисту прав жінок [3].

Хочемо зазначити, що окремі громадські організації в Україні створюють цікаві проекти, орієнтуючись на них можна вже починати роботу в сучасному освітньому навчальному закладі щодо статевого виховання учнів.

Зокрема, у циклі “Біологія сексуальності” від студії Need зібрані теми, які пояснюють поведінку людини з біологічної точки зору. Кожен ролик містить інформацію, поширення якої важливе задля розвитку сексуальної освіти в Україні та руйнування стереотипів. Авторка курсу – Ярина Вишенська, спікерка тренінгів із сексуальної освіти для батьків і підлітків, сподівається, що після перегляду все те, що було незрозумілим, табуйованим чи здавалось випадковістю, набуде нових та цікавих сенсів.

Також у відкритому доступі є брошури для підлітків та їхніх батьків. На платформі Prometheus можна пройти безкоштовний онлайн-курс “Сексуальна освіта”, до створення якого були залучені відомі спеціалісти в галузі медицини та психології, а в записі відеолекцій взяли участь популярні телеведучі.

Тим часом у світі сексуальна освіта давно займає чільне місце у шкільних системах. У Швеції статеве виховання – обов’язковий шкільний предмет з 1956 року, навчання якого починається у віці 7-10 років і триває до закінчення школи. Вчителі зосереджують увагу на здоровому способі життя, акцентуючи увагу на таких поняттях, як статева зрілість, кохання, перший секс, використання презервативів, протизаплідних засобів та орієнтація.

У Франції статеве виховання є обов’язковим предметом у початковій освіті та середній школі, а також у вищих, професійно-технічних закладах освіти. У навчальну програму кожного типу сексуальна освіта входить у форматі окремих сесій спецкурсів (щонайменше тричі на рік) з урахуванням специфічних інтересів та потреб відповідної вікової групи [7].

У Норвегії статево освіту започаткували ще в 1971 році, вона призначена для школярів віком від 7 до 16 років. У Нідерландах держава запровадила повну статево освіту, яка починається з 4-річного віку. Розуміючи важливість сексуальної освіти, українським школам варто спробувати розпочати рух у напрямі статевого виховання, адже « знання – це захист і зброя, які майбутні повноцінні члени суспільства будуть використовуватимуть у своєму житті, формуючи нове свідоме середовище[8].

Досвід багатьох країн свідчить, що курси з питань комплексної сексуальної освіти дають змогу сформуванню у підлітків відповідальне ставлення до збереження репродуктивного здоров'я, а це допомагає юнакам і дівчатам повністю реалізувати життєвий потенціал, уберегтися від помилок, мати в майбутньому здорове потомство.

Хочемо зазначити про результати опитування громадськості з психолого-педагогічних джерел щодо статевого виховання у сучасній школі [2].

Результати опитування показали, що у загальноосвітніх школах низький рівень уваги педагогічних працівників до питання статевого виховання. Лише 32% учнів зазначили, що у них в освітньому закладі проводилися поодинокі заняття зі статевого виховання. Причому 73% стверджували, що це була лекція, 12% відповіли, що поширення інформації відбувалося через брошури, у 15% – це були розповіді вчителів на уроках.

Такі показники свідчать, що робота зі статевого виховання систематично та планомірно не проводиться у загальноосвітніх навчально-виховних закладах. У той же час результати аналізу відповідей школярів показують їхню зацікавленість до даного питання.

Так, 87% учнів зазначили, що охоче б відвідували заняття, на яких би отримували подібну інформацію, 9% відповіли, що пішли б на такі заняття, якщо їх будуть проводити не вчителі, а практичний психолог, соціальний педагог чи інші фахівці, 4% зазначили, що у них немає потреби відвідувати такі заняття. Отже, результати показали протиріччя між реальним станом статевого виховання школярів у сучасній школі та їхньою потребою у цьому [6].

Ефективною формою проведення занять зі статевого виховання учні назвали дискусії (43%), тренінги (38%), індивідуальні розмови (24%), бесіди (19%), читання відповідної літератури та її обговорення (17%), лекції (6%), самоосвіта (3%).

Відповіді на питання «Звідки ви отримуєте інформацію про статеві стосунки?» розділились наступним чином: 31% дізнаються з Інтернету, 27% надають перевагу спілкуванню з друзями, 22% – з телебачення, 16% – від вчителів, 6% – читають спеціальну літературу. Це свідчить, що школярі потребують інформації, проте її достовірність у мережі Інтернет, від друзів підлягає сумніву. У той же час школярі не бачать можливості отримання відомостей від лікарів, батьків, учителів. Такі показники можуть також свідчити про недостатність довірливих стосунків школярів та дорослих [3].

Це підтверджують відповіді на питання «Чи розмовляли ви з батьками на тему статевої відносин?» – тільки 33% відсотки підлітків дали ствердну відповідь, що говорить про певну «табузованість» теми статевої відносин у родинах. А серед тих учнів, що розмовляли з батьками, лише 45 % отримують поради щодо майбутнього статевого життя, а решту 55 % – ні. Варто також наголосити, що 92% учнів зазначили, що хотіли б отримати подібну інформацію від батька чи матері [4].

Рівень статевої культури опитаних також на низькому рівні. 44% з них вважають, що розпочинати статеві стосунки можна у 16 років, 37% визначили 17–18 років як можливий початок статевого життя, а 19% допускають це в 14–15 років. Такі результати підтверджують наші припущення про необізнаність дітей у

питанні статевої культури. Разом з тим, 89% опитаних зазначили про необхідність контрацепції під час статевих стосунків. Їм відомі такі види контрацепції як презерватив (79%), таблетки (14%), 7% не відповіли на це питання. Необхідність контрацепції школярі пояснюють як можливість запобігти вагітності (68%), уникнути зараження інфекційними хворобами (32%) [4].

Висновки. Системі статевого виховання у вітчизняній школі не вистачає: цілеспрямованості; комплексності; послідовності; єдиного підходу; відповідності вимогам часу[1].

В шкільній системі України статево виховання існує, проте тільки в межах окремих дисциплін та виховних занять. Це, в свою чергу, не може забезпечити поступовості, системності та комплексності як умови ефективного статевого виховання. Підтвердженням цієї тези є результати проведеного дослідження щодо статевої освіченості та культури молоді, а також оцінки організації статевого виховання у вітчизняній школі учасниками педагогічного процесу (школярі, педагоги).

Аналіз результатів опитування дав можливість зробити наступні висновки щодо проблем організації статевого виховання в українській школі:

- не існує єдиного бачення щодо важливості статевого виховного процесу в системі освіти України;
- немає єдиного розуміння щодо того, як саме має здійснюватись статево виховання;
- наразі наявні проблеми відповідної кваліфікації педагогів, які б могли здійснювати статево виховання в межах школи;
- немає єдиного розуміння щодо змісту статевої виховної роботи: чому саме навчати та що виховувати в школярів.

Тому, єдиним вирішенням вищезазначених задач в умовах централізованої сучасної освіти стане розробка змісту, принципів, засобів та методів статевого виховного впливу на рівні держави та впровадження їх у суспільство.

Література

1. Статево виховання в українській школі: зміст, стан, шляхи вдосконалення [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://vipsoft.blob. core. windows.net /contest/1ba39d23870b434f61fbbfa2005a219e.pdf](https://vipsoft.blob.core.windows.net /contest/1ba39d23870b434f61fbbfa2005a219e.pdf)

2. Міністерство освіти розповіло про статево виховання в українських школах [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www. radiosvoboda.org /a/news- sexualna-osvita-v-ukrayini/30993996.html>

3. Сексуальна освіта – свідоме суспільство [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nus.org.ua/view/seksualna-osvita-svidome-suspilstvo/>

4. Бялик О.В. Форми організації статевого виховання учнівської молоді в закладах освіти країн Євросоюзу // Міжнародна конференція «*Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*». Issue IV (46). 2016. С. 16–19.

5. Бялик Оксана. Статеве виховання школярів: вітчизняний та зарубіжний досвід : навч. посіб. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. 241 с.

6. Корнят В. Статеве виховання школярів як складова діяльності соціального педагога в школі // *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2018. Вип. 4. С. 91–96.

7. Статеве виховання. Навчальний посібник з питань здійснення статевого виховання дітей від народження до юнацького віку. Миколаїв: «Прінт-Експрес», 2010. 30 с.

8. Тіло – храм святого духа: посібник для вчителя // *Програма статевого виховання підлітків*. Львів: Свічадо, 2006. 28 с.

9. Паничок, Т. Теоретичні напрямки статевого виховання в Німеччині в період існування ФРН і НДР (1949-1989 р.р.) // *Молодь і ринок*. 2007. № 8. С. 128–132.

МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ СТРЕСУ В ПЕДАГОГІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

О.П.Ноздрова,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

А.Гордієнко,

здобувач вищої освіти факультету іноземних мов

ДЗ «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

Анотація. У статті розглянуто поняття « стресових бар'єрів » як впливових чинників зміни атмосфери в педагогічному середовищі. Досліджено